

**BERETNING FRA
STATSADVOKATEN FOR SÆRLIGE INTERNATIONALE
STRAFFESAGER 1. JUNI 2002 – 31. MAJ 2004**

Af statsadvokat Birgitte Vestberg

1. Indledning

Formålet med denne beretning er at redegøre for statsadvokaturens virksomhed og resultater siden 1. juni 2002, hvor statsadvokaturen blev oprettet, foreløbig for fire år. Sagsbehandlingen kom først i gang i slutningen af oktober måned 2002, og den mellemliggende periode blev – udover at skabe kontakt til inden- og udenlandske myndigheder og organisationer – anvendt til at ansætte personale, få indrettet lokaler og skaffet kommunikationsmidler. Rigspolitiet ydede en stor indsats i den forbindelse, og etableringen var tilendebragt pr. 1. februar 2003, hvor de sidste lokaler kunne tages i brug.

Det er tanken, at beretningen skal være tilgængelig for andre end juridisk uddannede personer, og almindeligt kendte faglige begreber er derfor beskrevet i et vist omfang.

2. Opgaven

Justitsministeriet har i § 3 i bekendtgørelse nr. 1146 af 13. december 2002 om fordelingen af forretningerne mellem statsadvokaterne beskrevet opgaven således:

...varetage for hele landet forretningerne vedrørende internationale straffesager, herunder navnlig folkedrab, forbrydelser mod menneskeheden, krigsforbrydelser, terrorhandling og andre alvorlige forbrydelser begået i udlandet, hvor efterforskningen og strafforfølgningen som følge af sagens kompleksitet og internationale aspekt forudsætter særlig viden og indsigt i forholdene i udlandet og forudsætter, at der etableres et samarbejde med myndigheder i andre lande, internationale institutioner, organisationer m.v.

Baggrunden for opgaven er beskrevet i Justitsministerens pressemeddelelse af 11. april 2002 som ønsket om, at ingen, der havde begået alvorlige forbrydelser, skulle finde fristed i Danmark, men have forholdene undersøgt af politiet og retsforfølges og straffes, hvis der var grundlag for det.

Behovet for at løse opgaven opstod, da medier i 2001 kunne berette om formodede krigsforbrydere med ophold i Danmark. Undersøgelser i tre sager var eller havde været i gang, og statsadvokaturen overtog fra starten to af disse sager, der indtil da havde været behandlet hos Politimesteren i Ringsted og Politimesteren i Køge. I den

sidste sag var den mistænkte efter begæring udleveret til FN's krigsforbrydertribunal vedr. Rwanda, inden statsadvokaturen blev oprettet.

Udover de igangværende sager fandt udlændingemyndighederne frem til 16 sager, der i december 2001 var blevet sendt til Rigsadvokaten til vurdering.

Der var således nok at tage fat på fra begyndelsen. På den anden side var det klart, at statsadvokaturen ikke skulle beskæftige sig med traditionel grænseoverskridende kriminalitet såsom narkohandel, menneskesmugling hvidvaskning af penge etc., hvor retsforfølgning er mulig i gerningslandet(ne), være sig Danmark eller et udland.

Kerneområdet for statsadvokaturen er således sager, der ikke kan ventes retsforfulgt i gerningslandet, og hvor den mistænkte har en nærmere tilknytning til Danmark.

Danmark er ikke ene om at fokusere på disse sagstyper. En EU rådsafgørelse af 13. juni 2002 bestemte, at medlemslandene skulle oprette et europæisk net af kontaktpunkter vedrørende personer, der er ansvarlige for folkedrab, forbrydelser mod menneskeheden og krigsforbrydelser, og en rådsafgørelse af 8. maj 2003 pålægger landene mere præcise pligter inden for sagsområdet. Det europæiske samarbejde har ikke pr. 1. juni 2004 givet sig praktiske udslag, men neden for er nævnt eksempler på bilateralt samarbejde.

Uden for EU har Canada oprettet en selvstændig enhed til behandling af sager om alvorlig kriminalitet begået i udlandet forud for ankomsten til modtagerstaten. I Norge overvejer man også en selvstændig enhed, men indtil videre bliver anmeldelser behandlet af Oslo Politi.

3. Opgaveløsning

a. Personalet bestod fra starten og består pr. 1. juni 2004 fortsat af ni kriminalpolititjenestemænd, seks anklagere og to administrative medarbejdere, der også fungerer som korrespondenter. Det var et ansættelseskrav, at medarbejdere havde engelsk som arbejdssprog, og derudover dækker enkelte behovet i det daglige for oversættelse fra og til tysk, fransk, hollandsk og tyrkisk. En betydelig del af personalet har erfaringer fra internationalt arbejde. Det havde været muligt - inden for de givne bevillinger - også at ansætte personale med anden akademisk baggrund, men en foreløbig gennemgang af den oprindelige sagsportefølje førte til, at et evt. behov for historikere, analytikere, antropologer og tolke måtte dækkes af ekstern bistand, og det senere forløb har ikke ændret denne vurdering. Det er også muligt at skaffe den fornødne viden om historiske, politiske og andre samfundsmæssige forhold ved søgning i åbne kilder, herunder på internettet.

Bl.a. for at sikre optimal udnyttelse af viden om de lande, hvor kriminaliteten er begået, er personalet inddelt i fire grupper, der hver består af to efterforskere og en

anklager. Sager bliver tildelt den gruppe, der har indsigt i gerningslandets forhold, og ujævn sagstildeling bliver udlignet ved samlet at overføre sager fra et geografisk område.

b. Ved tilrettelæggelsen af arbejdet er der fokuseret på en af politiets og anklagemyndighedens hjørnestene, nemlig at sagerne skal behandles så hurtigt, som forholdene tillader (retsplejelovens § 96, stk. 2). Dette har blandt andet ført til, at efterforskere og anklagere arbejder sammen i grupperne med det formål, dels at anklageren løbende deltager i arbejdet, dels at en afgørelse kan træffes, så snart efterforskningen er færdig. Derudover samarbejder anklagerne løbende om at beskrive retlige spørgsmål til brug for arbejdet i flere grupper. Som eksempler herpå kan nævnes rækkevidden af ledelsesansvaret, kriterier for militær nødvendighed (der kan berettigede civile tab under en væbnet konflikt), kriterier for, om en konflikt er væbnet og dermed omfattet af krigens love (i modsætning til uroligheder), om gerningslandet har gennemført amnesti, eller betydningen af, at den mistænkte er dømt i gerningslandet og evt. er benådet eller har afsonet sin straf. Denne viden sikrer, at efterforskningen bliver koncentreret om forhold, der kan føre til tiltale.

En vigtig element i sagernes behørig fremme er også, at ressourcerne bliver udnyttet rigtigt. Dette har ført til, at sager bliver visiteret straks, når de er modtaget. Formålet hermed er at sikre, at sagen er omfattet af statsadvokatens opgaver, at Danmark har jurisdiktion, og at et evt. strafansvar ikke er forældet. Denne opgave bliver typisk løst, inden der er gået en uge.

Derefter bliver sagen tildelt en gruppe, der skal udarbejde en handleplan i overensstemmelse med afdelingens efterforskningsmodel. Formålet er at sikre, at undersøgelser sker efter fælles og forudbestemte kriterier, og at undersøgelsen har den fornødne fremdrift. Der bliver holdt efterforskningsmøder i alle sager med faste intervaller, og handleplanen, herunder tidsperspektivet, bliver justeret, hvis der er behov for det. Ledelsen deltager i samtlige efterforskningsmøder. Det er målsætningen at afslutte efterforskning i de enkelte sager, inden der er gået et år efter modtagelse af sagen. Det faktiske tidsforbrug har været kortere i en del sager.

Ved en sags afslutning bliver forløbet vurderet med henblik på at lære af succeser og evt. fejl.

4. Sagerne

Statsadvokaturen havde pr. 31. maj 2004 modtaget 63 sager, dvs, at der er tilgået omkring to sager pr. måned siden 1. januar 2002.. Leverandørerne har fordelt sig således:

Private, evt. anonyme	15
Eget initiativ	4

Medierne har været mest optaget af, at statsadvokaturen behandler krigsforbrydersager. Dette er givet ikke et retvisende billede af arbejdet, da kun et fåtal af de modtagne sager vedrører forhold, der er omfattet af Genevekonventionerne om bl.a. behandling af krigsfanger eller civile under væbnede konflikter. Behandlede forhold angår også private opgør, tortur, sprængning, brandstiftelse og voldtægt.

Som det fremgår, er de fleste sager modtaget fra udlændingemyndighederne. Begrundelsen for at bede anklagemyndigheden undersøge, om der er grundlag for retsforfølgning, er enten asylsøgerens egne oplysninger eller oplysninger hos udlændingemyndighederne om forhold i asylsøgerens hjemland, hvorfra udlændingemyndighederne slutter, at den pågældende på grund af sin stilling kan have et strafferetligt ansvar for forhold begået i et fængsel eller af militære enheder, selv om den pågældende ikke har erkendt selv at "have blod på hænderne".

De modtagne sager stammer fra 21 forskellige lande, men visse områder er overrepræsenterede p. gr. af langvarige konflikter i området. Af de modtagne sager kommer

9	fra Afghanistan
10	fra Afrika
12	fra Ex-Jugoslavien og
23	fra Mellemøsten

Udover den geografiske spredning af gerningssteder for forbrydelsen, så er de formodede gerningstidspunkter spredt over en længere årrække, fra 1981 til 2003. Det må være åbenbart for alle, at muligheden for at sikre beviser, der er 20 år gamle eller mere, alt andet lige er mindre, end hvis gerningen har fundet sted for nylig.

De mistænkte opholdsgrundlag er forskelligt, jf. nedenstående oversigt

dansk statsborger	7
opholdstilladelse	28
tålt ophold	8
uafgjort	10

(de resterende har enten fået afslag på asyl eller opholder sig i udlandet)

Betegnelsen "tålt ophold" dækker over, at udlændingemyndighederne har fastslået, at der er alvorlig grund til at antage, at den pågældende før ankomsten til Danmark har begået en krigsforbrydelse, forbrydelse mod freden eller forbrydelse mod menneskeheden, alvorlig ikke-politisk forbrydelse eller gjort sig skyldig i handlinger

i strid med De Forenede Nationers mål og grundsætninger. Retsstillingen er herefter den, at de pågældende ikke kan få asyl, men på den anden side ikke sendes til hjemlandet på grund af risiko for dødsstraf, tortur eller umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf samt forfølgelse, jf. udlændingelovens § 31.

5. Reglerne

Indledningsvis kan der være anledning til at minde om retsplejelovens § 742, stk. 2, der pålægger politiet at indlede efterforskning, når der er rimelig formodning om, at der er begået et strafbart forhold, der forfølges af det offentlige. Det er kun forekommet i en enkelt sag, at anmeldelsen blev afvist, fordi det beskrevne forhold ikke var strafbart.

a. Jurisdiktion er forudsætningen for, at Danmark har mulighed for at behandle en straffesag. Reglerne herom findes i straffeloven. Af praktisk betydning for statsadvokatens sager er § 7, stk. 1, nr. 2, der giver dansk straffemyndighed for handlinger foretaget uden for Danmark af personer, der er bosat i Danmark, hvis handlingen også er strafbar efter gerningslandets lovgivning. § 8, nr. 4 og nr. 5, giver dansk straffemyndighed for handlinger begået i udlandet, bl.a. hvis handlingen ”er omfattet af mellemfolkelig overenskomst, ifølge hvilken Danmark er forpligtet til at foretage retsforfølgning”. Det er antaget, at betingelsen for at retsforfølge skal være til stede, når retsforfølgning bliver indledt, og dette sker – indtil andet måtte blive fastslået – når en sigtelse er rejst. Derudover skal Danmark på visse betingelser retsforfølge personer, som Danmark har afslået at udlevere til et andet land, jf. § 8, nr. 6.

Betingelsen ”bosat” er også åben for fortolkning, og den endelige afgørelse henhører under domstolene. Sagsbehandlingen forudsætter indtil videre, at personer på ”tålt ophold” er bosatte, da de selv har valgt at opholde sig her i landet frem for i et andet land og ikke tvangsmæssigt kan sendes til hjemlandet.

Om der er konventionspligt til at retsforfølge burde være nemt at afgrænse, men konventioner er ikke nødvendigvis ensartet sprogligt udformet. Det kan give anledning til tvivl, om en pligt alene angår straffemuligheden eller også omfatter krav om retsforfølgning. Det er indtil videre valgt at arbejde ud fra, at kravet om retsforfølgning omfatter krigsforbrydelser, kapring og sabotage vedr. fly, skibe og boreplatforme, terrorisme og gidseltagning, forbrydelser mod internationalt beskyttede personer, tortur og menneskehandel for nu at nævne de mest oplagte muligheder. I denne opregning savnes folkedrab og forbrydelser mod menneskeheden, og disse overtrædelser er således henvist til at opfylde betingelserne efter § 7.

b. Kan Danmark behandle sagen, er formålet med efterforskningen at give grundlag for at vurdere, om der er udsigt til domfældelse eller om påtale skal opgives/efterforskningen indstilles.

Det væsentligste element er – i lighed med strafbare forhold begået i Danmark – om betingelserne for at pålægge strafansvar foreligger, herunder om et strafbart gerningsindhold er opfyldt. Straffeloven er således omdrejningspunktet både fsv. angår objektive som subjektive strafbarhedsbetingelser. Dermed være ikke sagt, at andre kilder er uden betydning. Er der krav om dobbelt strafbarhed, jf. straffelovens § 7, stk. 1 og stk. 2, får gerningslandets lovgivning betydning, og international strafferet bliver inddraget, hvis der er begået krigsforbrydelser, folkedrab eller forbrydelser mod menneskeheden. Disse overgreb er defineret i f.eks. statutterne for krigsforbrydertribunalerne for det tidligere Jugoslavien og Rwanda samt Den Internationale Straffedomstol. Det er dog en betingelse for at rejse tiltale i Danmark, at de elementer, der indgår i en international forbrydelse har et gerningsindhold, der er strafbelagt i dansk ret. Dette indebærer, at danske strafferammer også finde anvendelse. Tiltale for ”forbrydelser mod menneskeheden” er således ikke mulig efter danske ret, men i stedet kan en tiltale omfatte drab, tingsødelæggelse, frihedsberøvelse etc. Nogle lande f.eks., Canada, Frankrig, Holland og Tyskland har gennemført lovgivning om internationale forbrydelser, men dette er (endnu) ikke under overvejelse i Danmark. I de anmeldte sager har det ikke voldt vanskelighed at finde en anvendelig dansk straffebestemmelse.

c. Når undersøgelsen er afsluttet, skal det afgøres, om der er tiltalegrundlag eller om sagen skal slutes. Også her bliver sriben af kendte regler i retsplejeloven anvendt. Påtale kan opgives efter retsplejelovens § 721, hvis der ikke er udsigt til domfældelse, eller hvis ”sagens gennemførelse vil medføre vanskeligheder, omkostninger eller behandlingstider, som ikke står i rimeligt forhold til sagens betydning og den straf, som i givet fald kan forventes idømt”. Denne regel har været brugt vedr. en anmeldelse, hvor en bilist i arrigskab havde overfaldet en medtrafikant, som han var stødt sammen med.

Tiltale kan frafalde efter retsplejelovens § 722, hvor den væsentligste forskel til § 721 er, at det bliver lagt til grund, at den pågældende er skyldig, men hvor gennemførelsen af en straffesag af forskellige årsager er uhensigtsmæssig.

Har mistanken ikke været tilstrækkelig til at sigte nogen for forbrydelsen, eller viser det sig, at det ikke – trods samarbejde med gerningslandets myndigheder – er muligt at godtgøre, at en forbrydelse har fundet sted, bliver efterforskningen indstillet i medfør af retsplejelovens § 749. Det kan også forekomme, at gerningslandet ikke kan eller vil samarbejde, f.eks. fordi forbrydelsen, der evt. kan være tortur, er begået i gerningslandets tjeneste, muligt efter ordre. Dermed er det udelukket at gennemføre en forsvarlig efterforskning, og denne vil blive indstillet, medmindre vidneforklaringer eller baggrundsviden bidrager til forsvarlig oplysning af sagen.

Den væsentligste betydning af, om påtale opgives eller efterforskningen bliver indstillet vedrører adgangen til at genoptage behandlingen af sagen. Er en sigtelse frafaldet, er forholdet reguleret af retsplejelovens § 724, stk. 2, og § 975, hvorefter genoptagelse senere end 2 måneder efter afgørelsen kræver, at nye beviser af vægt er tilvejebragt, medens en indstillet efterforskning frit kan genoptages.

Afgørelsen er underlagt sædvanlige formelle regler om skriftlighed, begrundelse og klagevejledning, der følger af retsplejeloven og forvaltningsloven.

Anklagemyndighedens vurdering af sagens gennemførlighed følger samme spor som i sager begået i Danmark, og det samme gælder afgørelsen af, om der er grundlag for at sigte en person, eller om en mistanke er så begrundet, at betingelserne for at søge den pågældende fængslet er opfyldt. Straffeprocessuelle tvangsindgreb som f.eks. indgreb i meddeleleshemmeligheden sker ligeledes i overensstemmelse med reglerne i retsplejeloven. Skal indgrebet ske i udlandet, kan gennemførelseslandets regler få indflydelse på mulighederne for et indgreb, hvortil kommer, at indgreb kun kan gennemføres af landets egne myndigheder.

6. Undersøgelsen

Også på dette felt har statsadvokaturen en hjørnesteen i retsplejelovens § 96, stk. 2, hvor "objektivitetsprincippet" er beskrevet som pligten til ikke blot at påse, at strafskyldige drages til ansvar, men også at forfølgning af uskyldige ikke finder sted.

Selv om danske regler og normer bliver anvendt ved vurdering af en sag, så adskiller efterforskningen af internationale straffesager sig væsentligt fra sager, hvor gerningen er begået i Danmark og også fra sager, hvor internationalt samarbejde er nødvendigt for at belyse en sag, hvor forbrydelsen er begået i Danmark, og der er beviser at hente i udlandet. Der vil neden for blive nævnt områder, hvor der særligt har været behov for overvejelser i forhold til traditionel efterforskning.

Asylret, herunder adgang til oplysninger hos udlændingemyndighederne

Er gerningen begået ?

Videregivelse af oplysninger til udenlandske myndigheder

Baggrundsviden

Retshjælp

Amnesti

Vidner

Tolkning

Der er ikke tilsigtet en udtømmende beskrivelse af de angivne emner, men blot en antydning af de udfordringer, som statsadvokaturen har mødt.

Asylret

Det fundamentale princip i flygtningeretten er beskyttelsen af flygtninge. Udlændingeloven stiller dog visse krav til personer, der søger asyl. Blandt kravene er pligten i § 40, stk. 1, til at give oplysninger, der er nødvendige for sagsbehandlingen, og det er strafbart at give forkerte oplysninger, jf. § 60, stk. 1. Manglende oplysninger har negativ processuel skadevirkning på ansøgningen, der kan blive afvist. Det siger sig selv, at det grundlæggende princip om forbud mod selvinkriminering forhindrer, at asylansøgerens egne oplysninger under disse omstændigheder bliver brugt som det eneste eller væsentligste bevis, selv om de kan være grundlaget for, at udlændingemyndighederne anmelder sagen til statsadvokaturen. Der er intet til hinder for, at oplysningerne bliver brugt i efterforskningen, og asylansøgere er siden lovændringerne i 2002 gjort opmærksomme på, at der er mulighed for, at oplysningerne bliver videregivet til anklagemyndigheden.

Det forekommer dog noget bagvendt, hvis grundlaget for anmeldelsen som udgangspunkt ikke må meddeles den dømmende ret i forbindelse med forelæggelse af sagen. Det svarer til, at oplysning om et 112-opkald fra en drabsmand om et drab ikke må gives til retten, men skal inddrages i sagen ved vidneførsel.

Derimod skulle intet være til hinder for at redegøre for f.eks. konklusionen af en afgørelse fra Flygtningenævnet for at redegøre for baggrunden for, at en sag er blevet anmeldt.

Ved behandlingen af en anmeldelse står det ofte klart, at den anmeldte er kommet til landet sammen med slægtninge eller soldaterkammerater, og disses oplysninger til udlændingemyndighederne har åbenbar interesse for at få be- eller afkræftet anmeldtes egen forklaring. Den almindelige tavshedspligt i forvaltningslovens § 27 gælder naturligvis også for udlændingesager, og det samme burde gælde adgangen til at videregive oplysninger efter værdispringsreglen i § 28, stk. 2 og stk. 3, der tillader videregivelse uden samtykke, hvis videregivelsen sker til varetagelse af interesser, der klart overstiger hensynet til den person, oplysningen angår eller er af væsentlig betydning for anklagemyndighedens virksomhed. Udlændingemyndighederne har indtaget det standpunkt, at § 28 er uanvendelig i forhold til anklagemyndigheden, og adgangen til oplysninger kræver derfor retskendelse efter reglerne i retsplejelovens § 804 om edition, hvor kravet er det langt mere beskedne, at oplysningen i en sag kan tjene som bevis. Metoden er brugbar, men tid- og ressourcekrævende. Begæring om edition kræver ligesom begæring om aktindsigt, at den ønskede sag kan identificeres. Anklagemyndigheden kan f.eks. ikke få mulighed for at gennemse asylsager vedr. mandspersoner i den våbenføre alder (født i perioden x-y) fra et bestemt land med henblik på at identificere personer, der har gjort tjeneste i enheder, der har været under f. eks. kommando af en nærmere angiven hærchef. Det ville også ad den vej være muligt at sikre, at evt. ofre for anmeldte forbrydelser, der måtte bo i Danmark, bliver identificeret. Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration har dog i

december 2003 givet udtryk for, at udlevering uden samtykke efter værdispringsreglen er mulig, men dette har hidtil ikke givet resultater, der ikke kunne være opnået ved at søge i registre, som der i forvejen er adgang til. På baggrund af oplysninger om retstilstanden i andre lande vil det blive undersøgt, om det er muligt at forbedre retsgrundlaget.

Er gerningen begået ?

Svaret på dette spørgsmål er statsadvokatens største udfordring. Der er modtaget anmeldelser om forhold, f.eks. sprængningen i 1996 af centralbanken i Colombo på Sri Lanka, hvor det var åbenbart, at begivenheden havde fundet sted. Dette hører imidlertid til undtagelsen. Det har derfor været nødvendigt at udvikle et katalog, der som undersøgelsesmuligheder opregner søgning på internettet og i andre åbne kilder samt samarbejde med journalister, forskere, organisationer og indvandrerforeninger for at godtgøre, at den kriminelle handling har fundet sted.

Det er åbenbart, at traditionelle metoder for efterforskning i udlandet også skal anvendes, herunder navnlig forespørgsler gennem Interpol og traditionel retshjælp. Forespørgsler til et andet land om, hvorvidt en begivenhed har fundet sted, bliver ofte besvaret med en begæring om at få oplyst, hvad den mistænkte hedder. Det giver særlige problemer, som vil blive omtalt neden for.

Bliver dette sammenholdt med, at registrering af kriminalitet kan mangle i en land, der er plaget af konflikter, og at lande, hvor overgreb er begået i myndighedernes tjeneste måske ligefrem efter ordre, ikke er samarbejdsvillige, bør det ikke undre, at det kan vise sig umuligt at godtgøre, at den kriminelle handling har fundet sted. Følgen er, at efterforskningen bliver indstillet, og det samme gælder sager, hvor den mistænkte indrømmer, at kriminaliteten blev opfundet for at forbedre asylmuligheden.

Efterforskningen blev indstillet i den oven for omtalte sag fra Sri Lanka, fordi det viste sig, at den anmeldte havde hørt historien fra de rigtige gerningsmænd, medens han (for anden kriminalitet) delte fængsel med disse.

I ialt 16 sager er efterforskningen indstillet, fordi det ikke var muligt at godtgøre, at den kriminelle handling havde fundet sted. I fire af disse sager kunne "mistænkte" forklaring modbevise, og i 12 sager kunne begivenheden ikke bekræftes. I kun tre sager viste det sig umuligt at opnå kontakt til gerningslandets myndigheder. Udlændingemyndighederne bliver underrettet om afgørelsen, hvis sagen er modtaget derfra, og det videre forløb varetages af udlændingemyndighederne.

Videregivelse af oplysninger

Såvel udlændingemyndighederne som politi- og anklagemyndighed har som nævnt tavshedspligt, og denne kan vige for hensyn til sagsbehandlingen. Traditionel

efterforskning kræver, at politiet for at opklare en forbrydelse giver oplysninger til vidner og myndigheder, og dette strider ikke mod tavshedspligten. Denne ville dog blive krænket, hvis f.eks. offentligheden blev orienteret uden at der var fagligt belæg for det. Det er derfor en naturlig ting i en sag om en forbrydelse begået i et andet land at søge oplysninger i gerningslandet.

I forbindelse med behandling af en ansøgning om asyl får ansøgeren at vide, at de oplysninger, der bliver givet, ikke bliver videregivet til hjemlandet. Det er særdeles forståeligt, at en afvist asylansøger, der risikerer at blive hjemsendt, ikke i hjemlandet skal kunne konfronteres med sine forsøg på at bosætte sig andetsteds. Retningslinier fra FN's Flygtningehøjkommissariat anviser, f.s.v. angår flygtninge, der er omfattet af udelukkelsesgrundene (se afsnit om tålt ophold), at fortroligheden bør opretholdes også efter afgørelse af asylsagen.

Statsadvokaturen har indtaget det standpunkt, at det bør vurderes konkret, om en mistænkt, der har fået asyl og måske endda er blevet dansk statsborger, eller dennes familie i oprindelseslandet løber nogen risiko, hvis statsadvokaturen søger oplysninger i hjemlandet. Der kan være f. eks. behov for at få be- eller afkræftet den mistænkte oplysninger om at være idømt fængselsstraf i oprindelseslandet for det anmeldte forhold, eller der kan være behov for at få afhørt medgerningsmænd. Det må være åbenbart, at det kan vise sig umuligt at få belyst en hændelse uden at afsløre den mistænkte identitet. I udlandet såvel som i Danmark er registre personbaserede mere end hændelsesbaserede, men i videst muligt omfang bliver det forsøgt at skaffe oplysninger uden at oplyse den anmeldtes identitet.

Statsadvokatens ønske om at videregive mistænkte personoplysninger til hjemlandet blev anfægtet af en forsvarer, og tvisten blev forelagt for retten i medfør af retsplejelovens § 746. Byretten gav forsvareren medhold, men dette blev ændret af landsretten, der fastslog, at videregivelse er berettiget i en sag om tortur, som Danmark i henhold til en konvention er forpligtet til at retsforfølge. Afgørelsen er gengivet i U 2004.715 Ø.

Baggrundsviden

Enhver effektiv efterforskning kræver viden om det miljø, hvori en forbrydelse er begået, og som eksempler kan nævnes rockerkriminalitet eller overfald på psykiatrisk plejepersonale. I et konfliktområde uden folkeregister er det f.eks. nyttigt at vide, at landsbyældsten er den, der kender området, beboerne og evt. begivenheder bedst. I sagerne er viden hentet fra Udenrigsministeriet, Udlændingestyrelsen, udenlandske myndigheder, organisationer i ind- og udland, forskere, bøger, aviser, internettet etc. Det kræver kritisk sans at vurdere så forskelligartede kilder, men vurderingen er principielt svarende til vurderingen af f.eks. modstridende vidneudsagn i en voldssag. Grundlæggende skal oplysninger bekræftes af flere uafhængige kilder.

Retshjælp

På grund af staternes højhedsret kan en dansk myndighed ikke efterforske i udlandet, men er henvist til at bede landets myndigheder om bistand til de fornødne undersøgelser (retshjælp).

Lande i Europa har siden 1959 haft en ramme for gensidig retshjælp, der i 2000 blev yderligere effektiviseret, således at judicielle myndigheder kan rette direkte henvendelse til hinanden uden om - i Danmarks tilfælde – Justitsministeriet.

Retligt samarbejde med lande, der ikke har underskrevet en konvention om gensidig retshjælp, kræver forhandling via diplomatiske kanaler. Udenrigsministeriet har i den forbindelse ydet en stor indsats, der også har bidraget til, at statsadvokaturen har kunnet forhandle direkte med et lands retshjælpsmyndigheder om retshjælp. Opgaven er ikke blot at få afklaret, om en begivenhed har fundet sted, men også at få adgang til eksisterende bilagsmateriale eller få afhørt vidner inden- eller udenretligt.

Disse fremgangsmåder er særdeles tidrøvende selv i lande, der samarbejder meget positivt. Den ideelle situation foreligger, hvor dansk personale får lov til at arbejde lokalt med bistand af landets myndigheder, mens det er langt tungere, når samarbejdet skal forgå ved, at skriftlige spørgsmål og svar skal befordres ad diplomatiske kanaler.. Er et land positivt stemt over for at yde retshjælp, kan samarbejdet foregå gnidningsfrit. Et land i Afrika har ladet statsadvokaturens personale afhøre vidner, såvel uden- som indenretligt, og indenretlige afhøringer blev optaget på video. Den danske forsvarer deltog i retsmødet, og både anklager og forsvarer havde lokal kollega som bisidder, der kunne sikre, at forhandlingerne skete i overensstemmelse med den stedlige retsplejelov. Dette gjorde det muligt at anvende afhøringerne i en dansk ret, og fremgangsmåden blev ikke kritiseret af retten. Sagen førte til, at den pågældende blev dømt i Danmark den 27. maj 2004.

Den internationale politiorganisation – Interpol - formidler henvendelser til andre landes politimyndigheder, men yder ikke egentlig retshjælp. Dertil kommer, at andre lande ofte har en struktur, hvor beføjelser, der i Danmark varetages af politiet, påhviler flere forskellige ministerier eller korps, og hvor et svar via Interpol ikke nødvendigvis kommer fra en myndighed, der har de ønskede oplysninger.

Med tiden regner statsadvokaturen med i samarbejde med udenlandske myndigheder med samme opgaver at kunne opstille et katalog over udenlandske retshjælpsmyndigheder. Mere ideelt ville det være at få indgået en international (FN?) retshjælpskonvention, der samler retshjælpsreglerne fra konventioner til bekæmpelse af international kriminalitet. Endelig er det en mulighed på grundlag af gensidighed at indgå samarbejdsaftale med et land, og dette skulle gerne ske, inden behovet for undersøgelse opstår.

Amnesti

Har et land eller område været præget af konflikt er det ofte en del af en fredsslutning, at parterne enes om at undlade retsforfølgning af overgreb begået under konflikten.

Et af de mere kendte eksempler er den sydafrikanske Sandheds- og Forsoningskommission, hvor overgrebene bliver belyst, uden at gerningspersonen bliver straffet. Det giver anledning til overvejelser, om en person, der ville have fået amnesti, hvis han var forblevet i hjemlandet, skal tiltales ved en dansk domstol. Resultatet af overvejelserne vil afhænge af en række faktorer, herunder om amnestien vurderes som anerkendelsesværdig. Heri kan bl. a. indgå, om amnestien tilgodeser alle parter i konflikten, om den omfatter en større gruppe personer, og om den sigter mod fremtidig fredelig sameksistens. Det kan være tvivlsomt, om amnesti for forbrydelser, der giver pligt til retsforfølgning (f. eks. krigsforbrydelser og tortur) bør anerkendes i Danmark. Er amnestien anerkendelsesværdig, bør det overvejes, om det er en hindring for at rejse tiltale eller et moment, der indgår i strafudmålingen. Dette er i sidste ende et spørgsmål, der kan blive afgjort af domstolene.

I sagen fra Afrika, der er omtalt i afsnittet om retshjælp, havde den tiltalte mulighed for at søge amnesti, men denne mulighed blev ikke benyttet.

Vidner

Det er en vanskelig opgave i sig selv at få identificeret vidner. Der er søgt kontakt til indvandrerforeninger og andre myndigheder og organisationer, der kan have viden om overgreb, om at videregive oplysning om muligheden for at få sagen undersøgt. Skulle evt. ofre ikke kunne pege på en gerningsmand her i landet, er der mulighed for at kanalisere oplysningen til mistænktets opholdsland, hvis dette er kendt. Det må også tages i betragtning, at ofre ikke ønsker at ribbe op i en uhyggelig fortid og derfor ikke fortæller om deres viden. Endelig kan vidner være modvillige, fordi en sandfærdig forklaring vil krænke en forventet loyalitet over for en etnisk eller professionel gruppe

De færreste straffesager kan behandles udelukkende på grundlag af skriftlige oplysninger og erklæringer, og vidnebeviset har en central rolle, navnlig i sager om fysiske overgreb, hvor offeret kan belyse forløbet. Det er undtagelsen, at vidner til begivenheder, der undersøges af statsadvokaturen, befinder sig i Danmark. Retshjælp kan føre til, at vidner i udlandet bliver identificeret og afhørt. Dansk strafferetspleje er dog kendetegnet ved bl.a. mundtlighed, og det betyder, at vidner som udgangspunkt skal møde op i retten, så rettens medlemmer får forklaringen direkte med adgang til at spørge om forhold, som anklager og forsvarer ikke har belyst, ligesom andre vidners forklaring kan give anledning til spørgsmål, som ikke var aktuelle tidligere. Det øger også muligheden for at vurdere et vidnes troværdighed, at der er direkte øjenkontakt. Vidner fra fjerne egne kan, hvis de får visum, møde i Danmark, men det er både dyrt og besværligt. Vidnet skal frivilligt vælge at rejse til et fjernt, koldt og fremmedartet land, da reglerne om vidnetvang ikke gælder for personer uden for Norden. Som tidligere nævnt er indenretlige afhøringer i hjemlandet en mulighed, og vidnets forklaring bliver så oplæst for den dømmende ret. Statsadvokaturen overvejer tillige

at etablere direkte afhøring for den dømmende ret via video-link, hvis det er teknisk muligt og opholdslandet samtykker i det. Ved en nylig ændring af retsplejelovens § 190 er der åbnet mulighed for videoafhøring fra udlandet.

Oplysning og samarbejde

Som tidligere nævnt er de fleste sager blevet anmeldt af udlændingemyndighederne. Skal statsadvokaturen løse sine opgaver, forudsætter dette, at kendskabet til muligheden for at anmelde forbrydelser begået i udlandet bliver udbredt. En hjemmeside er etableret (www.sico.ankl.dk), og en brochure på seks sprog er udarbejdet med henblik på uddeling til personer, der har været udsat for overgreb. Der er etableret kontakt til andre lande med tilsvarende enheder, og Interpols generalsekretariat overvejer at forestå koordinering af international efterforskning af disse sager. Formålet hermed er at få oplysning om vidner kanaliseret til det land, hvor gerningsmanden befinder sig med henblik på efterforskning, og det kan ikke udelukkes, at der kan ske multinationale undersøgelser. Samarbejde har bl. a. ført til, at oplysninger om efterforskningsmetoder og kontaktpersoner kan blive udvekslet. Også FN's krigsforbrydertribunaler for det tidligere Jugoslavien og Rwanda kan give oplysninger om begivenheder eller personer, som det er vigtigt for statsadvokaturen at kende. Det har også vist sig, at politikredse i Danmark har fået anmeldt sager, der bør behandles af statsadvokaturen, og sagerne er nu overført hertil. Det giver en formodning om, at også indenlandsk oplysning vil kunne bære frugt.

Sprog

Mundtlig kommunikation kan give anledning til mange misforståelser, og mulighederne bliver ikke mindre, når sprog skal oversættes. Statsadvokaturen har ikke for tiden behov, der berettiger fast ansættelse af tolke, men mange økonomiske ressourcer bliver anvendt på oversættelse. Arabisk er for eks. et meget varieret sprog, og europæiske transskriberinger af sted- og personnavne fører til meget forskellige resultater. Dertil kommer, at militært arabisk forudsætter en viden om militære begreber, som kun de færreste tolke har. En anden forhindring er tidsfaktoren, hvis udbuddet af autoriserede tolke er begrænset, og behovet for tolkning overstiger udbuddet. I et tilfælde tog det tre uger at få oversat fem linier. Statsadvokaturen har f.eks. haft behov for at gennemse ca. 60 timers arabiske videooptagelser, og der er ingen genveje, når en sådan opgave skal løses. Det er hidtil lykkedes at skaffe oversættere til alle nødvendige sprog.

7. Resultater

Pr. 1. juni 2004 behandler statsadvokaturen 30 sager. Gennemførelsen af sagen mod den tidligere irakiske hærchef afventer, at han kommer til stede i Danmark eller får sin sag behandlet andetsteds. Det er tilfredsstillende, at 33 sager er endeligt afgjort,

heraf en ved dom. Hovedparten af undersøgelserne har ikke ført til tiltalegrundlag, og det er der flere grunde til.

Som gengivet i afsnittet om behovet for at bevise den kriminelle handling, er dette ikke lykkedes i 17 sager.

Fem personer er udrejst før eller efter, at statsadvokaturen fik sagen overladt, og en er udsendt efter en dom til udvisning. I fire sager savnede Danmark jurisdiktion (retten til at retsforfølge), og i to sager var strafansvaret forældet. En anmeldelse om overtrædelse af folkeretten blev afvist, fordi der ikke er personligt strafansvar forbundet hermed, og een mistænks evt. andel i overgreb var af så underordnet karakter, at der ikke var grundlag for at fortsætte efterforskningen.

Endelig afgik en sigtet ved døden, inden sagen var færdigbehandlet.

Statsadvokatens arbejde har som tidligere nævnt til formål at afklare, om der er grundlag for retsforfølgning, og er dette ikke tilfældet, eller er den mistænkte udrejst, så er målet nået, nemlig at personer, der har begået alvorlig kriminalitet i hjemlandet ikke har undgået retsforfølgning ved at have ophold i Danmark.

På statsadvokatens hjemmeside – www.sico.ankl.dk - vil interesserede kunne få andre oplysninger, herunder om udviklingen i sagstilgangen og om afgørelserne.